

УДК 377:005.336.2:640.43

**КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ОНОВЛЕННІ ЗМІСТУ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ РЕСТОРАННОГО СЕРВІСУ****Кравець Світлана Григорівна,***науковий співробітник лабораторії змісту професійної освіти і навчання
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України***КЛЮЧОВІ СЛОВА:**

Державний стандарт професійно-технічної освіти, ключові компетентності фахівців ресторанного сервісу, навчально-методичне забезпечення розвитку ключових компетентностей.

Реферат

Розкрито актуальність потреби у наданні випускнику можливості набути знання, уміння й навички – компетентності, які не є суто професійними. Це – ключові компетентності, важливі для забезпечення успішного життя та діяльності. Професійна освіта має створити сприятливі умови для того, щоб особистість могла сформувати ці ключові компетентності або ж їх доповнити. Проаналізовано розуміння поняття «ключові компетентності» у системі професійної освіти у вітчизняній та зарубіжній літературі, обґрунтовано вагомість ключових компетентностей щодо оновлення змісту підготовки фахівців ресторанного сервісу, оскільки професійні компетентності розвиваються на основі та за допомогою ключових компетентностей. Викладено послідовні етапи педагогічного проектування ключових компетентностей як освітніх результатів системи професійно-технічної освіти. Визначено перелік ключових компетентностей для професійної підготовки фахівців ресторанного сервісу, а саме: комунікативний, психологічний та організаційний блоки цих компетентностей. Запропоновано структуру навчально-методичного комплексу для формування й розвитку ключових компетентностей фахівців ресторанного сервісу як складової професійної кваліфікації майбутнього робітника на основі сучасних педагогічних технологій.

Вступ

Сучасний ринок праці, з його високою інноваційною динамікою, висуває нові вимоги до випускників професійно-технічних навчальних закладів. Серед них: готовність до безперервної самоосвіти й підвищення професійної кваліфікації, ділової комунікативності, роботи в команді, дій у нестандартних і невизначених ситуаціях; здатність приймати відповідальні рішення; критичне мислення, самоменеджмент; володіння навичками роботи з різними джерелами інформації тощо. При цьому треба врахувати, що вимоги роботодавців є не стільки щодо «знань», скільки щодо способів діяльності – «уміння», «здатність», «готовність». Отже, йдеться про особливі результати навчання в системі професійно-технічної освіти, де знання виступають необхідними, однак недостатніми умовами для досягнення високої якості професійної освіти.

Аналіз досліджень і публікацій

На думку В. Радкевич, ключові компетентності – це загальні здібності й уміння, що дають змогу особі розуміти ситуацію, досягати успіху в особистісному й професійному житті, набувати соціальної самостійності та забезпечувати ефективну професійну взаємодію. Ключові компетентності ґрунтуються на головних цілях загальної й професійної освіти тих, хто навчається, їхньому соціальному й особистісному досвіді, а також на основних видах діяльності [5].

Досвід країн Європейського Союзу щодо розуміння поняття «ключові компетентності» включає: знання й розуміння (теоретичні знання, здатність знати і розуміти); знання, як діяти (практичне та мобільне застосування знань у практичній діяльності); знання, як бути (цінності як невід’ємна складова способів сприйняття

життєвих ситуацій в інших соціальних контекстах). У Великобританії ключові компетентності проявляються у вигляді загальних результатів навчання і представлені чотири рівнями: рівень 1 – компетентності для виконання низки різних трудових операцій, більшість з яких рутинні й передбачувані; рівень 2 – компетентності для виконання значної кількості різних трудових операцій, які застосовуються у різноманітних контекстах, можуть бути складними й вимагають індивідуальної відповідальності та самостійності; рівень 3 – компетентності для виконання великої кількості різних трудових операцій, які застосовуються у різних контекстах і вимагають особливої відповідальності та самостійності, а також навичок управління і контролю; рівень 4 – компетентності для виконання великої кількості технічних та професійних трудових операцій, що вимагають особливої відповідальності за роботу інших і включають функцію розподілу ресурсів [7].

У Німеччині ключові компетентності розглядаються в контексті концепції «ключових кваліфікацій», яка була створена в 70-х роках ХХ ст. у рамках підходу, орієнтованого на майбутнє. З часом концепція була зорієнтована на модернізацію професійних стандартів. За суттю ця концепція має три напрями: розширення індивідуального професійного навчання; набір кваліфікацій (розуміється як самоорганізована діяльність у процесі навчання); інтеграція спеціалізованих знань, соціальної компетентності та володіння методами вирішення завдань у нестандартних професійних ситуаціях [7]. У доповіді міжнародної комісії з питань освіти Франції ХХІ ст. ключові компетентності були означені як «чотири стовпи, на яких ґрунтується освіта: навчитись пізнавати, навчитись працювати, навчитись жити разом, навчитись жити» [2].

Варто звернути увагу на наступне. Компетентності для учня загальноосвітнього закладу – це образ його майбутнього, але в період навчання формуються ті чи інші складові цих «дорослих» компетентностей, і щоб йому не лише готуватись до майбутнього, а й жити в сьогоденні, учень засвоює ці компетентності з освітньої точки зору. Як стверджує А. В. Хуторський, ключові освітні компетентності конкретизуються на рівні освітніх галузей і навчальних предметів, їх перелік визначається на основі головних цілей загальної освіти. Освітні компетентності стосуються не всіх видів діяльності, в яких бере участь людина, а тільки тих, які охоплює навчально-виховний процес загальноосвітнього навчального закладу [6].

Як зазначено у Брюгському комюніке про зміцнення європейського співробітництва у сфері професійної освіти та навчання 2011–2020 рр., виникає потреба у наданні випускнику можливості набути знання, уміння й навички – компетентності, які є не тільки професійними. Вони важливі для успішного життя, і повинна бути створена можливість для засвоєння цих компетентностей у професійній освіті [1].

Вагомим реформаторським кроком у напрямі підвищення якості та конкурентоспроможності кваліфікацій громадян України є прийняття низки нормативно-правових документів, а саме: постанова Кабінету Міністрів України від 15. 04. 2011 р. № 495 «Про затвердження Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки», Національна рамка кваліфікацій, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011 р. № 1341, Національний план дій щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», затверджений Указом Президента України від 12.01.2012 р. № 187, Методичні рекомендації щодо розроблення Державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій на основі компетентнісного підходу, затверджені наказом МОНмолодьспорту України 26.04.2012 р. № 522, Закон України «Про професійний розвиток працівників» від 12. 01. 2013 р. № 4312-VI. Ці документи відкривають великі перспективи для проектування змісту професійно-технічної освіти на основі компетентнісного підходу.

Мета статті: обґрунтувати роль ключових компетентностей в оновленні змісту підготовки фахівців ресторанного сервісу на прикладі професії «Офіціант».

Виклад основного матеріалу

В освітньо-кваліфікаційній характеристиці Державного стандарту професійно-технічної освіти з професії «Офіціант» описані лише професійні вимоги з означеннями: «учень повинен знати», «учень повинен вміти». Однак можна припустити, що у змісті предметів типового навчального плану підготовки кваліфікованих робітників за професією «Офіціант», у блоці загально-професійної підготовки тематичне наповнення

предметів «Інформаційні технології», «Основи галузевої економіки і підприємництва», «Основи правових знань» міститься такий теоретичний матеріал, засвоєння якого сформувало би в учнів лише деякі ключові компетентності. Аналіз типових навчальних програм з означених предметів показує їхнє репродуктивне спрямування на розвиток професійних компетентностей. Зауважимо, що деякі з них можуть формуватися при розкритті змісту предмета «Професійна етика та психологія», програмою якого зазначена тільки теоретична форма роботи і не передбачено годин для практичних занять та самостійної роботи. Зміст тем зводиться до розкриття основних понять психології та етики. Зрозуміло, що формування ключових компетентностей фахівців ресторанного сервісу відбувається теоретично, без перспектив подальшого їхнього розвитку.

За результатами цього аналізу постає необхідність модернізації змісту підготовки кваліфікованих робітників ресторанного напрямку, визначення переліку ключових компетентностей та, відповідно, розроблення навчально-методичного комплексу для педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів щодо їхніх ключових компетентностей.

Вивчення сутності й видів ключових компетентностей у вітчизняній та зарубіжній літературі дає підстави стверджувати, що ключові компетентності постійно вдосконалюються, уточнюються й розвиваються. І, як стверджує В. Ягупов, для системи професійної освіти необхідними ключовими компетентностями є: уміння працювати в колективі; уміння вирішувати проблеми; здатність організовувати та оцінювати свою діяльність тощо [8].

Уточнення переліку ключових компетентностей за напрямками професійної підготовки особливо важливе при оновленні змісту Державних стандартів професійно-технічної освіти, оскільки професійні компетентності розвиваються на основі та за допомогою ключових компетентностей, які забезпечують їхнє успішне формування, і водночас лежать в основі професійних компетентностей та забезпечують їхню реалізацію [8].

Технологія педагогічного проектування ключових компетентностей як освітніх результатів системи професійно-технічної освіти включає такі послідовні етапи: 1) визначення переліку ключових компетентностей для конкретних професій (напряму підготовки); 2) наповнення ключових компетентностей змістом (перелік компетенцій); 3) розроблення навчально-методичного забезпечення для формування ключових компетентностей; 4) відбір педагогічних технологій; 5) визначення методів і критеріїв оцінювання рівня сформованості ключових компетентностей.

Для уточнення переліку ключових компетентностей для фахівців ресторанного сервісу проаналізуємо структуру ключових компетентностей, яку пропонує Т. Лобанова [3].

У моделі побудови ключових компетентностей авторка виділяє:

- 1) системне мислення, бачення розвитку процесів (розуміється як здатність аналізувати, систематизувати й знаходити оптимальні варіанти вирішення ситуацій; нести відповідальність за прийняті рішення; прогнозувати);
- 2) аналітичні здібності (логічність, раціональність, послідовність тощо).
- 3) інноваційність (здатність пропонувати нове, проявляти ініціативу, бути креативним);
- 4) гнучкість (готовність до змін, здатність швидко й адекватно реагувати на нестандартні ситуації, визначати проблеми чи знаходити способи їх вирішення);
- 5) орієнтація на систематичний розвиток (учіння, сприйняття нових методів і підходів, готовність до аналізу своїх досягнень та поразок, розумне використання досвіду інших);
- 6) організаторські здібності (вміння керувати, організовувати себе й колектив, визначати пріоритети, планувати);
- 7) уміння розподіляти час;
- 8) працювати в команді (підтримувати сприятливий психологічний клімат у колективі тощо);

9) комунікативні ділові уміння;

10) уміння вести перемовини (володіння стратегіями переконуючого впливу, знання етики);

11) орієнтація на відвідувача (уміння працювати з відвідувачами, визначати перспективні потреби відвідувачів, вести спілкування з різними категоріями відвідувачів, здатність пропонувати й налагоджувати дружні взаємини з відвідувачами).

Таким чином, проаналізувавши наукові праці щодо визначення набору ключових компетентностей випускника професійно-технічного навчального закладу і окремо – для фахівців ресторанного напрямку, можна виділити такі блоки ключових компетентностей. Комунікативний блок – культура мовлення, здатність до невербального спілкування; психологічний – здатність долати психологічний бар'єр, формувати емоційні відносини, запобігти чи залагоджувати конфлікти; організаційний – дієвість та креативність мислення, уміння створювати навчально-творчу ситуацію, здатність до саморозвитку (рис. 1).

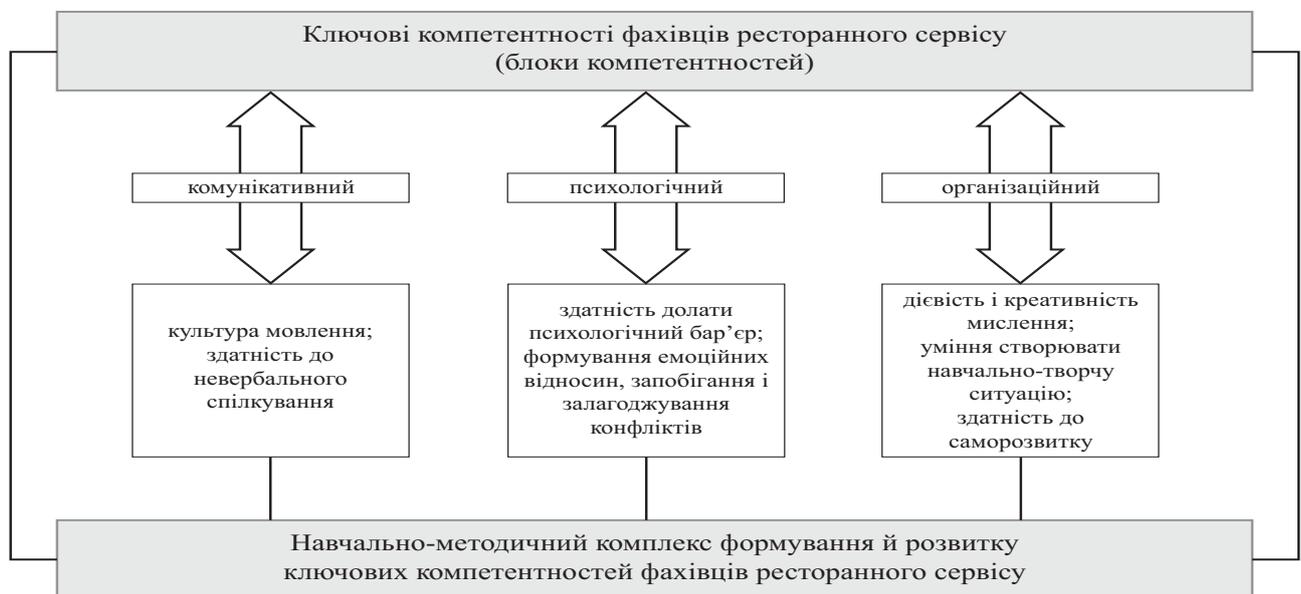

Рис. 1. Блоки ключових компетентностей фахівців ресторанного сервісу (складено авт.)

Для реалізації змісту зазначених блоків виникає потреба розробити навчально-методичний комплекс формування й розвитку ключових компетентностей фахівців ресторанного сервісу як складову професійної кваліфікації майбутнього робітника на основі сучасних педагогічних технологій. Основними завданнями такого навчального забезпечення є: 1) розвиток комунікативної, психологічної та організаційної компетентностей фахівців ресторанного сервісу; 2) підвищення мотивації учнів до здобуття обраної професії; 3) розвиток позитивного ставлення фахівця до самого себе й обраної ним професії; 4) розвиток умінь і навичок планування власного майбутнього професійного життя.

Розроблення навчально-методичного комплексу щодо формування ключових компетентностей фахівців ресторанного сервісу повинно ґрунтуватися на прин-

ципах: гнучкості, що дає змогу змінювати зміст і строки оволодіння компетентностями відповідно до вимог ринку праці, запитів роботодавців, потреб особистості; науковості, що відображає закономірний зв'язок між змістом науки й навчального предмета; прозорості, згідно з яким забезпечується чіткий і зрозумілий опис остаточних результатів, вимог, понять, термінів; індивідуалізації, що передбачає організацію навчального процесу з урахуванням особистісних (індивідуальних) потреб; зв'язку теорії із практикою як розуміння значення засвоєних знань у житті, застосування отриманих теоретичних знань у практичній діяльності та вирішенні ситуативних завдань; орієнтації на остаточний результат, що визначає відповідність кінцевих навчальних результатів запланованим [4].

Досвід європейських країн та останні нормативні документи, спрямовані на оновлення змісту професійно-технічної освіти, сприяють вибору модульних технологій у реалізації змісту навчального комплексу щодо розвитку ключових компетентностей фахівців ресторанного сервісу. Модульний підхід дає змогу оптимально поєднувати теоретичні знання і практичну складову навчального процесу. Кожен модуль, визначений блоком ключової компетентності, містить зміст (перелік компетенцій), що розкривається на оглядових лекціях, практичних заняттях та під час самостійної роботи. До речі, на практичні заняття й самостійну роботу доцільно відвести більшу частину навчального часу, оскільки ключові компетентності випускника проявляються не в репродуктивній, а у професійній діяльності і позначаються такими категоріями: вивчати, шукати, думати, співпрацювати, братись за справу, адаптовуватися тощо.

Закріплення набутих компетенцій варто проводити за допомогою бесіди, діалогу, тестування, ситуативних вправ, ділових ігор, творчих проектів тощо. Контроль якості засвоєння знань за модулями перевіряється тестовими завданнями. Тестові завдання включають чотири рівні (низький, середній, достатній і високий), що сприяє підвищенню мотивації учнів для досягнення найвищих результатів. Підсумковий контроль засвоєння рівня компетентності за модулем проводиться за критеріями оцінювання й передбачає перевірку здатності застосовувати сформовані ключові компетентності у практичній діяльності (до прикладу – вирішення професійних ситуацій на виробничому навчанні).

Література

1. The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011–2020 (7 December 2010).
2. Делор Ж. Образование: сокрытое сокровище // UNESCO, 1996.
3. Лобанова Т. Н. Построение модели ключевых компетенций / Т. Н. Лобанова // Стратегия управления персоналом: журнал рос. HR-практики. – 2002. – № 11. – С. 45.
4. Методичні рекомендації щодо розроблення Державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій на основі компетентнісного підходу (наказ МОНмолодьспорту України 26.04.2012 р. № 522).

Висновок

В основі ключових компетентностей лежить спільна, загальна ідея – розвиток активності та самостійності учнів, спрямування їхньої діяльності на досягнення якісного результату, розвиток здатності до самореалізації. Отже, професійна підготовка за змістом і за формами її організації та проведення має бути процесом, у якому ключовим компетентностям необхідно приділяти таку саму увагу, як і оволодінню професійними знаннями й вміннями.

Ефективність формування ключових компетентностей у професійній підготовці здебільшого залежить від умов та організації навчального процесу. Необхідними умовами є бажання і готовність педагогів професійно-технічних навчальних закладів до інноваційної діяльності, модернізації змісту, їх готовності до особистісно-професійного саморозвитку; підтримувати сприятливий психологічний клімат у колективі, усвідомлювати важливість й необхідність підготовки компетентного фахівця, а не просто особи, яка володіє деякими теоретичними знаннями та практичними вміннями.

Пріоритетність ключових компетентностей зумовлена й функціями, які вони виконують у життєдіяльності кожної людини, а саме: формування в особистості здатності навчатися і самонавчатися; забезпечення майбутнім фахівцям здатності до гнучкості та професійної мобільності; підвищення соціальної активності, конкурентоспроможності випускника в умовах ринку праці.

Таким чином, виокремлення переліку ключових компетентностей та розроблення навчально-методичного комплексу щодо формування ключових компетентностей фахівців ресторанного сервісу сприятиме усуненню їх дублювання у процесі набуття суто професійних компетентностей і забезпечить їхнє взаємодоповнення та інтеграцію задля якісної підготовки висококваліфікованих робітників.

5. Радкевич В. О. Компетентнісний підхід до розроблення Державних стандартів професійно-технічної освіти / В. О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2012. – № 3. – С. 8–10.
6. Хуторський А. В. Ключові освітні компетентності [електронний ресурс] / А. В. Хуторський. – Режим доступу: <http://osvita.ua>
7. Читаева Ю. А. Формирование ключевых компетенций учащихся в России и за рубежом [электронный ресурс] / Ю. А. Читаева. – Режим доступа: <http://www.superinf.ru>
8. Ягунов В. В. Ключові компетентності: поняття, сутність, зміст, класифікація та вимоги до випускників професійно-технічної освіти / В. В. Ягунов // Наук. вісник Ін-ту ПТО НАПН України. – 2012. – № 4. – С. 12–19.

Реферат

**КЛЮЧЕВЫЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ В ОБНОВЛЕНИИ
СОДЕРЖАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
СПЕЦИАЛИСТОВ РЕСТОРАННОГО СЕРВИСА****Кравец Светлана Григорьевна,***научный сотрудник лаборатории содержания профессионального образования и обучения
Института профессионально-технического образования НАПН Украины***КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:**

Государственный стандарт профессионально-технического образования, ключевые компетентности специалистов ресторанного сервиса, учебно-методическое обеспечение развития ключевых компетенций.

Раскрыта актуальность потребности в предоставлении выпускнику возможности приобрести знания, умения и навыки – компетентности, которые являются не только профессиональными. Это ключевые компетентности, которые важны для обеспечения успешной жизни и деятельности. Профессиональное образование должно создать благоприятные условия для того, чтобы личность могла или сформировать эти ключевые компетентности, или дополнить их. Проанализировано понятие «ключевые компетентности» в системе профессионального образования в отечественной и зарубежной литературе, обоснована значимость ключевых компетентностей в обновлении содержания подготовки специалистов ресторанного сервиса, поскольку профессиональные компетентности развиваются на основе и с помощью ключевых компетентностей. Изложены последовательные этапы педагогического проектирования ключевых компетенций как образовательных результатов системы профессионально-технического образования. Определен перечень ключевых компетенций для профессиональной подготовки специалистов ресторанного сервиса, а именно: коммуникативный, психологический и организационный блоки этих компетентностей. Предложена структура учебно-методического комплекса для формирования и развития ключевых компетентностей специалистов ресторанного сервиса как составляющей профессиональной квалификации будущего работника на основе современных педагогических технологий.

Abstract**KEY COMPETENCIES IN UPDATING THE CONTENT OF VOCATIONAL
TRAINING OF CATERING SPECIALISTS****Kravets Svitlana Hryhorivna,***Research fellow of the Laboratory for vocational
education and training content. Institute of Vocational Education
under the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine***KEY WORDS:**

State standard of vocational education, key competences of catering specialists, methodological provision for key competences development.

The article reveals urgency of providing graduates with opportunities to acquire knowledge, skills and values – competencies which are not quite professional. These are the key competencies that are important for a successful life. Vocational education should create favorable conditions for a person to be able to supplement or generate the key competencies. The author analyses understanding the concept «key competences» in a system of vocational education in home and foreign literature. Importance of key competencies in updating the content of catering specialists training is grounded. Hence professional competence are formed on the basis and with help of key competencies. Consistent stages of pedagogical planning the key competencies being outcomes of vocational education system are shown. The list of key competencies for vocational training of catering specialists, namely: communicative, psychological and organizational blocks of competences is worked out. The author offers a structure of educational and methodological complex for formation and development of key competencies of catering specialists as part of occupational qualification of future workers on the basis of modern pedagogical technology.

References

1. *The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011–2020* (7 December 2010).
2. *Delor Zh. Obrazovanie: sokrytoe sokrovishche* (Education: concealed treasure). UNESCO, 1996.
3. *Lobanova T.N. Postroenie modeli klyuchevykh kompetentsiy* (Key competences model design). *Strategiya upravleniya personalom: zhurnal rossiiskoyi HR-praktyky*, 2002, Issue 11, p. 45.
4. *Metodychni rekomendatsii shchdo rozroblennia Derzhavnykh standartiv profesiino-tekhnichnoi osvity z konkretnykh profesiy na osnovi kompetentnisnogo pidkhodu* (Methodological recommendations as to development of vocational education state standards on certain occupations based on competence approach). *Nakaz MONmolod'sportu Ukrainy 26.04.2012 roku № 522*.
5. *Radkevych V.O. Kompetentnisnyi pidkhid do rozroblennia Derzhavnykh standartiv profesiino-tekhnichnoi osvity* (Competence approach to design of vocational education state standards). *Profesiino-tekhnichna osvita*, 2012, Issue 3, pp. 8–10.
6. *Chytaeva Y.A. Formirovanie klyuchevykh kompetentsiy uchashchikhsia v Rossii i za rubezhom* (Formation of students' key competences in Russia and abroad). [Electronic source], <http://www.superinf.ru>
7. *Yahupov V.V. Klyuchovi kompetentnosti: poniattia, sutnist', zmist, klasyfikatsiya ta vymohy do vypusknivkiv profesiino-tekhnichnoi osvity* (Key competences: notions, essence, content, classification, and requirements to vocational schools' graduation students). *Naukovyi visnyk Instytutu PTO NAPN Ukrainy*, 2012, Issue 4, pp. 12–19.